

A Népművészet témakör összefoglalása

Kiscsoportos tanulásszervezési modell

FRIEDSZÁMNE SOLYMÁR ZITA

Az elmúlt tanévben a harmadik osztályban tanító kolléganőm meghívott egy hagyományos tanításhoz szokott szemnek és fülnek furcsa, de nagyon érdekes összefoglaló órára. (A Honfoglalás című témakör ötletét A TANÍTÓ 1986. februári számában megjelent cikkből vette.)

Magam is elolvastam *Benda József: Kiscsoportos tanulásszervezési modell* című írását. Látva a gyerekek lelkes, felszabadult játékát, olvasva a cikket, úgy éreztem, rengeteg lehetőség rejlik ebben a módszerben. Általa élet költözik az iskolába, megjelenik a szocializáció csirája. Ezért csatlakoztam a kísérletező kollégákhoz.

Iskolánk Pécs város peremkerületében (*Pécs-Vasas*) található. 487 tanulója közül 90% fizikai dolgozó gyermeke. Kevés az olyan család, ahol optimálisak a feltételek a harmonikus személyiségfejlődéshez. S mivel a többség csak a fizikai szükségletek kielégítésére törekszik, inkább hátráltatja, megzavarja a gyerekek fejlődését, akik így alatta maradnak saját teljesítőképeségük optimumának. Többségük nehezen nevelhető, befelé fordul, s a felső tagozaton devianciába kényszerül.

Munkám során többször is alkalmaztam a csoportos foglalkozást. Anyanyelvből is ezt tettük negyedikesimmal, mikor az *Apáról fiúra* című témakört dolgoztuk fel. A gyerekek önállóságára építve, a *Honfoglalás* témakörében szerzett tapasztalataikat felhasználva elhatároztuk, hogy élétszerűen „játsszunk” a népművészzel is.

Tervünk — tapasztalat híján — korántsem volt olyan tudatosan integrált a tantervvel, mint azt a kísérletben olvastam. Természetesen kihasználtam a más tantárgyak adta lehetőségeket. (Ének: népdalok, népi gyermekjátékok, népi hangszerek, zenehallgatás, népzene. Technika: agyagmunka, hímzés. Rajz: népi díszítőelemek alkalmazása, korabeli berendezések, bútorok megfigyelése [pl. kemence]. Irodalom: népmesék, mondókák, szólások, közmondások, népi szókincs, népi életmód, szokások. Tánc.)

ELŐKÉSZÍTÉS

A témakör feldolgozása során folyamatosan, tudatosan, a gyerekekkel közösen végeztem az előkészítést.

Én is tanulónak éreztem magam, aki most gyűjti a tapasztalatokat. Sokat tanultunk egymástól. A csoportok is folyamatosan alakultak ki, egy-egy feladathoz kapcsolódva. A *Búzát vittem a malomba...* című magyar népdal és Horváth István—Varga Domokos *Ott voltam a mesevilágban* című

írása alapján támadt az az ötletünk, hogy fonóházat rendezünk be, s egy kis falusi közösséggé alakulunk. A „játék” keretét tehát az adja, hogy a falu apraja-nagyja összegyűlik a fonóházban, ahol egy idős házaspár (maguk közül választották), Örzsenéni és Józsi bácsi a fiatalságukra, az akkori életükre emlékeznek vissza, s kíváncsian kérdezzétek a fonóházba gyűlt népet mai életükről.

Csoportalkotás

A csoportok számát nem kötöttem meg. Arra is lehetőséget adtam, hogy más feladatot vállaljon valaki, ha mégsem érezte jól magát csoportjánál. Azt, aki sem itt, sem ott nem találta helyét, maguk a csoportok kényszerítették döntésre azzal, hogy választson határozottan, mert kiközösítik. Nem kellett szólnom, önmagukat fegyelmezték. Kértem az osztályt, hadd válasszak magamnak is szerepet. Így lettem a falu legöregebb asszonya, aki tapasztalataival segíti a falu közösségét.

Csoportok:

1. Mesemondók, dramatizálók:

- elmondják, eljátsszák a meséket;
- felsorolnak más népmeséket (előzetes gyűjtőmunka);
- felolvasnak fogalmazásaikból (népmesékkal kapcsolatban);
- népi mondókákat játszanak el (ki is találhatnak).

2. Szólások, közmondások gyűjtői, talalós kérdések megfogalmazói

- magyarázatot kérnek a jelenlévőktől, ha azok nem tudják, elmondhatják ők.

3. Népdalok, táncosok, dobosok:

- népdalokat tanulnak meg,
- táncot tanulnak hozzá,
- ritmuskíséretről gondoskodnak,
- hangszerekről tudakozódnak.

4. Hímzőlányok csoportja:

- népi hímzsmintákat gyűjtenek,
- öltözködés, népviselet után kutatnak (pl. helyi).

5. Fazekasok, fafaragók:

- anyagmegmunkálás, eszközök megismerése;
- népi edények, eszközök kutatása, készítése.

Ez a csoportmegoszlás osztályonként változhat. Hiszen egy-egy gyerekcsoport érdeklődése, összetétele, a nevelő szemlélete is segíti a formálásukat.

Játék

A 3 hetes előkészület után, eljött a nagy nap. A fazekasok és himzőlányok segítségével fonóházzá alakítottuk a termet. Az egyik sarokban volt a búbos kemence, egy másikban a fazekasok dolgoztak, majd a himzőlányok. Jutott hely a kukoricamorzsólóknak is. Vendégeket is hívtunk. Azt akartam, hogy a harmadikosok (osztályfőnökük voltam) tapasztalatokat gyűjtsenek. Van ismeretük a népmesék világából. A negvedikesek azt javasolták, hogy nevezzük ki őket a szomszéd falu legényeinek, leányainak, s hívjuk meg őket a fonóházba. „Nagyszerű!” — gondoltam. A készülődés híre eljutott a felnőttekhez is. Kíváncsiak voltak néhányan, így az érdeklődőket meghívtuk. Ám — és ezt nagyon fontosnak tartom a siker szempontjából — az volt a kikötésünk, hogy a meghívottak is vegyék komolyan, éljék velünk „játékunkat”, s jelezzék ennek elfogadását öltözékükkel, beszédükkel, magatartásukkal, egész megjelenésükkel. Jelképnek elfogadtunk egy kendőt, egy pipát, kalapot. S már az is jó volt, ha a vendég leült a fazekasok, himzők, kukoricamorzsólók közé, s részt vett munkájukban, közben beszélgetett az atyafiakkal. Az sem volt mindegy, hogy hasonló stílusban kellett szólnia, mint a fonóházbelieknek. Senki sem lehetett tanító néni vagy tanító bácsi. Véleményem szerint aki erre nem képes, nem szabad vállalkoznia a feladatra, mert elrontja a gyerekek munkáját. Itt rendkívül szükséges az empátia!

A fonóházban

Esteledvén, a *falú népe* lassacskán bevonult a *fonóházba* a „Búzát vittem a malomba . . .” c. népdalt mondogatva.

Örzsé néni és Józsi bácsi mindenkit köszöntött, s arra buzdított, vegyenek részt közös életünkben.

Örzsé néni elmondta, milyen is volt az asszonyok élete régen, hogy tartották ébren egymást.

Ezután megkérdezte:

— „Hát ti tudtok-e mesét lelkecskéim?”

Az előzetes felkészülés alapján előadták „*A rátóti csikótojás*” és a „*A három kívánság*” c. mesét.

— „A mi időnkben nagyon sok mese született. Ismertek-e ilyeneket?”

Felsorolták az összegyűjtött, olvasott meséket.

Egyik „húgomasszony” belekiáltott, hogy ők még fogalmazást is írtak népmesékről, hadd olvassa fel! Józsi bácsiék próbára tették a fonóháziakat. Ilyeneket kérdeztek:

— „No aztán tudjátok-e, mi fán termettek ezek a mesék?! Hogy születtek?!”

— „Osztan el tudjátok-e képzelni, hányféle mesével szórakoztattuk egymást?”

— „Tunátok-e hozzánk hasonlóan, mint a régiak, elkezdeni egy mesét? Hányféleképpen fejezték be?”

— „Hm, hát még öreganyámék mennyi csodálatos szereplőt, csodát meséltek a mesékben? Tudjátok-e?”

Ezekre persze a szomszéd lakók is válaszolhattak.

Józsi bácsi emlékeztette Örzsé nénit:

— „Asszony! Emlékszel-é, mennyi közmondást, szólást, találós kérdést tudtunk mi valaha?!”

— „Á, azok má nem tunnák annyit!” — felelte Örzse néni.

Ekkor *hangzottak el* az előzetes gyűjtés alapján a *szólások, közmondások, találós kérdések*. Egymásnak adták fel.

Az idős házaspár a *népszokásokról érdeklődött*.

A szomszéd falu legényei és leányai (a harmadikosok) is ügyesen válaszoltak.

Józsi bácsi dorgálóan mondta:

— „Hijnye, álmosodik a fiatalság!”

— „Tán egy kis danolás, tánclás felfrissíti őket! Mink is úgy vótunk.” — felelt Örzse néni.

A gyűjtött dalok, táncok (lányok tánca)

— „Közben azért égett a kezünk alatt a munka!”

— „Lám, ezek a mostaniak is szorgalmasak!”

Minden asztalcsoport elmondta, megmutatta az előre elkészített munkadarabokat, *gyűjtésük, kutatásuk eredményeit*.

Hímzés-fazekasság-faragás-kukoricamorzsolás.

Hangszerek, népviseletek, híres népművészek.

Tréfák, népi mondókák

Örzse néni: „Mennyi tréfa, mondóka született azelőtt egy-egy estén! Tudtok-e ti is!”

Elmondták az „Egy szem borsót ültettem” c. népi mondókát, és a „Süket sógor” c. tréfát. (Ekkor egy

„öcsémuram” közbekiáltott, hogy mi az a valaska?! Józsi bácsi így reagált. (Nem esett ki a szerepéből!!!)

— „Látszik, hogy mai gyerök vagy, még ezt se tudod, öcsém... (stb. és megmagyarázta.)

Józsi bácsi: „Hű, micsoda táncos lábú legények voltunk!

Hát ti?! Akad-e köztetek ilyen?!”

Néhány fiú táncot mutatott be (kanásztánc). A lányok énekeltek és dob volt a ritmuskíséret.

(„Megismerni a kanászt” c. dal.)

Búcsúztak, mert későre járt. Búcsúzóul mindannyiunknak tanítottak — a vendégeknek is — *egy népi mondást*. („Íze van a sónak...”)

Vidámság, izgalom, tenni akarás. Ez töltötte ki a készülődés és a játék alatt mindennapjainkat.

A harmadikosok is kifejezték vágyukat: — „Mi is szeretnénk ilyet játszani!”

Utólag végiggondolva látom a hiányosságokat. Sok mindent máshogy csinálnék. De látom azt is — s ezt biztatásul mondhatom, mindazoknak, akik félnek attól, hogy a módszer anarchiához vezethet —, hogy a kezdeti „káosz”-ból (ennek látszik külső szemlélőnek) mégiscsak született eredmény. Élmény, tudás, siker, szinte mindenkinek, a leggyengébb számára is. Ez egy hagyományos összefoglaló órán szinte lehetetlen.

Számológémb

Új segédeszközcsalád a számolási készség fejlesztéséhez

DÉNES TAMÁS

Évek óta terjed a közvéleményben az a megállapítás, hogy gyermekeink számolási készsége folyamatosan romlik. A már-már katasztrófa hangulat okai között az új matematikatanítási koncepció, illetve a számoló- és személyi számítógépek elterjedése szerepelnek vezető helyen. Elfogadva a tényhelyzet jelenlétét, azaz a nagymértékben elégtelen számolási készség újratermelődését, alaposan vitatkozni kell azonban a jelenséget előidéző okokkal. Az elterjedt és hibásan minősített okok két alapvető jelentőségű koncepció terjedését akadályozzák, ugyanakkor nem engedik felszínre kerülni a valódi okokat, sőt a probléma megoldhatatlanságát sugallják. Az alábbiakban igyekszem feltárni a valódi okokat, és erre alapozva egy új, konstruktív rendszer ismertetésével felébreszteni az optimizmust e problémakör megoldhatóságával kapcsolatban.

A tényhelyzet

Az általános iskola alsó és felső tagozatos példatárai nem tartalmaznak tömeges mennyiségű egyszerű számolási feladatot, hiszen a számolást általában ún. gondolkodtató, szöveges példákba ágyazzák.

A hagyományos általános iskolai feladatgyűjtemények nagy része nem tartalmazza a feladatok megoldását.

Az előállítás technológiája, azaz a kézi szerkesztés és szedés miatt a példatárak, amelyek tartalmaznak megoldásokat, azok is bizonyos százalékban hibásak (átlagosan 5-10% hibás).

A tényekből adódik, hogy a pedagógus csak nagy időráfordítással képes feladatokat feladni, hiszen vagy ellenőrizni kell a gyűjteménybeli megoldásokat, vagy megoldás híján kell végigszámolni a feladatokat, vagy a szűkös példakészlet miatt saját magának kell a példákat megkonstruálnia.

A pedagógusok túlterheltsége mellett az ilyen mennyiségű plusz időráfordítás valódi gátjává válik a számolási készség kifejlesztésének, ami látszólag az új matematikatanítási módszer következménye, hiszen az új módszer a pedagógusoktól intenzívebb felkészülést igényel.

Nem hanyagolható el az a tény sem, hogy a jelenleg alkalmazott technológia mellett a számolási készség kifejlesztéséhez szükséges igen nagy mennyiségű példát tartalmazó példatárak előállítása nagyon költséges lenne. Ugyanakkor a jelenlegi feladatgyűjtemény-szerkesztési koncepció a feladatokat a tanmenet témaköreihez kapcsolja, míg az